

ماں بولی دی لوڑ

گجھ چر پہلاں ایہہ گل کچی پیڑی منی جاندی سی پئی جس بولی وچ ماں اپنے بال نال گل کردی اے اوہو اوس بال دی ماں بولی اے۔ ایہدے وچ کوئی شک وی نہیں تے ہن تیکر ایہو چار پرچلت رہیا۔ پروسی قدر راں دے بدن نال زباناں داوی بڑا دل بدل ہو یا، جدوں تیکر میل ملاپ تے ساکے داریاں قبیلیاں یا برادریاں دے اندر رہیاں اودوں تیکر ایہو ای ٹھیک سی، پر ہن ون سونے لسانی گروپ اک دو بے نال رل مل گئے نیں ایس طرح زبان دیاں کجھ نویاں شکلاں تے ڈھنگ ساڈے ساہمنے آندے نیں۔ اسپس اوہناں نوں مکھ رکھ دیاں جیکر کسے وسیب وچ بولی جاوے والی لوکاں دی بولی توں ای اوہوں دی ماں بولی آکھینے تاں مناسب رہوے گا۔ وسیب دی اک عام تعریف لوکاں دا اک تھاں رہنا تے حیاتی کرنا اے۔ وستیاں و سنا کوئی دیہاڑیاں دی گل نہیں ہوندی، کسے تھاں کوئی اک گھرا باد ہوندا اے، اوہدی ویکھا ویکھی دو جا، تجاتے کجھ ورھے مگروں سانوں اوتھے اک وتی یا گراں دی شکل دسیون لگ پیندی اے، گراواں توں شہر بن دیاں وی سماں لگدا اے۔

ایس وسوں دے کئی کارن ہوسکدے نیں وسیب نوں آپسی مل ورتن، ڈکھ سکھ ساہجے کرن، حیاتی دے کم کاراگے ودھاوے، آل دوالے دی خبر رکھ لئی زبان دی لوڑ پیندی اے۔ کسے دھرتی دے وسیب دی زبان اوہوں دیاں جنگلاں، پہاڑاں، دریاواں دی خبر دیندی اے، پکھنوں، جنور، پھل پھل، فصلوں تے گھاہ پچڑوی اوس وسوں دا حصہ ہون ناٹے، زبان نال گوڑھی ساہجہ رکھدے نیں۔

پنجاب دی دھرتی ایس سبوں اک نوٹیکھی حیثیت رکھدی اے جے ایتھے ”پتھر دے زمانے“ توں لے کے ”لوہے تے دھاتاں“ دیاں زمانیاں دے آیرے ملے نیں۔ سواں وادی وچوں کوئی پنج لکھ ورھے پہلاں دے انسان دی حیاتی دیاں نشانیاں ملیاں نیں پر اوہ دور ایسا سی جے انسان تے ہور جانداراں دے حیاتی لنگھان دیاں طریقیاں وچ بہتے فرق دا گوڑھ نہیں لایا جاسکدا تے ایس دور توں اسپس کسے زبان دی ہوندی اُمید وی نہیں لاسکدے۔

ڈاکٹر سیف الرحمن ڈار دے کہن موجب ”تہذیب تے تمدن دے ماہراں نے انسانی تاریخ دی سبھ توں وڈی ونڈ ایس حقیقت تے رکھی اے کہ اک مخصوص سوسائٹی نے کدوں لکھنا تے پڑھنا سکھیا سی۔ ایہہ ونڈ ”تاریخ توں پہلاں دا زمانہ یا Pre-historic period“ تے ”تاریخ دا زمانہ یا Historic period“ اکھواندی اے۔ جدتیک اک علاقے وچ وسن والے لوکاں نے پڑھنا تے لکھنا نہیں سکھیا اوہناں دی اودوں تک دی رہتل، تاریخ توں پہلوں دی رہتل یا تاریخ توں پہلاں دا ویلا اکھوائے گی پر جدوں ای لوک لکھن پڑھن لگ پیندے نیں اوہدے بعد دی رہتل ”تاریخ دا ویلا“ اکھوائے گی، ایہدے توں ہور اک دوگلاں دا ویروا ہو جاندا اے، اک تاں ایہہ کہ جتا گو کسے قوم دے لکھن پڑھن دا زمانہ پچھانہ جاوے گا اونی ہی اوس قوم دی تمدنی تاریخ پرانی ہووے گی، دو جی گل ایہہ کہ جتی گو کسے قوم دی لکھن پڑھن دی تاریخ اک تار ہووے گی اونی ای اوس قوم دی تمدنی زندگی مربوط تے خارجی اثرات وں پاک ہووے گی۔“

ڈاکٹر ہوراں دی گل دے چانن وچ اسپس اپنے وسیب، پنجاب دی دھرتی دی تاریخ تے نظر مارے تاں پتہ لگدا اے ساڈا ایہہ سفر آج توں پنج ساڈھے پنج ہزار ورھے پہلاں اودوں شروع ہو یا جدوں ہڑپہ تہذیب نے جنم لیا۔ ایہوں دی تصویری (Pictographic) لپی دنیا دیاں مڈھ قدیمی لپیاں وچوں اک اے جے ایہہ سلسلہ اک تار رہندا تاں شید گل ہور ہوندی پر اوتوں تلی باہروں آن والیاں دھاڑیاں گھڑی مڑی ایہہ تار وڑن دے جتن کیتے۔

ہرنویں آون والی قوم نے ایس دھرتی اُتے اپنا رنگ چڑھان لئی اپنا سکھ تے اپنی زبان لاگو کرن دی کوشش کیتی، پر کوئی دی اجہی اوپری زبان جیہڑی ہلہ کرن والیاں نال جڑی ہووے لوکاں دیاں دلاں وچ نہیں وس سکدی۔ اوہدے گجھ اکھر مجبوریاں پاروں ورتوں وچ آوی جان، تاں اوہ مقامی روپ وچ لوکاں دی زبان تے چڑھدے نیں۔

زبان وٹیاں وانگوں نہیں ہوندی، سگوں اسپس ایہوں وگدے پانی یا ہوا طرح سمجھ سکے آں۔ وگدا پانی اپنیاں کنڈھیاں دی مٹی تھوڑی تھوڑی نال لئی جاندا اے، ہوا جتھوں لنگھدی اے اوہوں دی باس اوہدے نال ٹر پیندی اے، انج زندہ زباناں اپنے آل دوالے نال وری وٹاندا کر دیاں اپنی لفظی و دھاندیاں رہندیاں۔ ایہدی اک مثال عربی دی دتی جاسکدی اے کہہ جاندا اے عربی وچ اُٹھ لئی سو توں اُتے اکھر ہے نیں، کیہ ایہہ اکھر کسے اک قبیلے دی بولی وچ ہے سن _____ نہیں ساریاں قبیلیاں وچ ورتے جان والے اکھر اک تھاں کیتے گئے تاں زبان دا خزانہ کتھوں کتھے اُڑ گیا، ایسے طرح دنیا دیاں ہور بہت ساریاں زباناں دیاں مثالاں

دیتیاں جاسکدیاں نیں۔ پرساڈے وسیب نے اک اوپری لبیہ پھڑی اے، دنیا لئی جو چنگیائی اے اتھتھے اوہنوں عیب گنیا جان لگ پیا اے۔
گجھ چر پہلاں امریکہ دیاں بولی ماہراں اک کھوج کیتی پئی جیہناں بالاں دی ماں بولی انگریزی نہیں اوہناں نوں کدوں انگریزی سکھائی جاوے تاں جے
اوہ بنا کوئی بھار منے ایس زبان دی سکھیا لے سکتن۔

ایہہ کھوج کہندی اے کوئی وی نویں بولی سکھن لگیاں جیہڑا بال اپنی ماں بولی چنگی طرح جاندا ہووے اوہ ای دوجی بولی جلدی تے ودھیا طریقے نال سکھدا
ہے، نویں بولی دیاں باریکیاں تے اکھراں داتال میل وی اپنی ماں بولی توں جانو بال بہتا چھیتی سمجھدے نیں۔ کیوں جے اوہناں دے دماغ اندر اک بولی دے اکھر
موجود ہوندا ہے نیں۔ نویں اکھراں دی سانجھ پرانے اکھراں نال جڑدی لگی جاندی اے تے اوہ بال بہت چھیتی دوجی زبان وی چنگی طرح بولن، سمجھن جوگا ہو جاندا
اے۔

ایس کھوج راہیں اک گل ہو روئی پتہ لگی پئی جیہناں بالاں نوں اوہناں دی ویسی بولی توں دور کر کے کوئی او بھڑ بولی سکھن دی راہے پادتا جاندا اے اوہناں
وچ بولی دی پکڑ ہی مک جاندی اے۔ اپنی ویسی بولی دی جانکاری اوہنوں رہندی نہیں تے نویں سکھی بولی پوری طرح قابو نہیں آندی۔
ایس کھوج راہی جو کجھ ماڑا دسیا گیا اے اسیں اپنیاں بالاں نال کر بیٹھے آں۔

سوچن والی گل ایہہ وے کہ اسیں اپنی ویسی بولی نوں اک پاسے کر کے جس بولی ول ددھے آں اوہنے سانوں ترقی دی کبھڑی پوڑھی تے چڑھا دتا اے؟ جے
نہیں تاں فیر اپنے وسیب نوں گونگا کرن تے اسان آپ ای کیوں لک بدھا ہو یا اے؟

☆☆☆